

2014. április 3. <http://www.chinaelections.org/article/228/230891.html>, eredetileg az Open Times nevű magazinban jelent meg (2014/2) Letöltés időpontja: 2014. május 7. (A megtekintések száma 87.)

LI Gongming¹:

A szocialista gazdaság statisztikájának és politikájának vizsgálata Kornai gazdasági elméletein keresztül

Arra teszek kísérletet, hogy Kornai János három műve segítségével megvizsgáljam, hogy az általa végzett, a szocialista gazdasággal kapcsolatos számszerű információgyűjtés és -elemzés vajon hasznos-e a jelen diskurzus és a tárgyalt témák szempontjából. Ha a szóban forgó kérdéstről kutatást végeznénk, annak két dimenziója lenne:

- A Kornai által végzett közgazdasági, de főleg gazdasági rendszerrel kapcsolatos kutatás során felhasznált adatok tükrözik-e a magyar gazdasági fejlődés valóságát?
- Az 1985-86 utáni Kornai-lázon kívül, valamint a hiánygazdaság elméletén kívül, milyen hatást gyakoroltak a statisztikai tevékenységről szóló elgondolásai a kínai közgazdász szakmára? (Hiszen nyilvánvalóan hatást gyakorolt ilyen tekintetben is.)

A fent említett explicit dimenziókon túl, vannak még más lényeges, konkrét kérdések is. Eleinte a kommunista pártlap gazdasági részlegének újságírójaként, később pedig a Közgazdaságtudományi Intézet munkatársaként, hogyan dolgozta fel az adatokat a kutatásokhoz? 1986 után, amikor a Harvardi Egyetemen tanított, hogyan alkalmazta a nyugati statisztikai adatelemzés módszerét a szocialista rendszer vizsgálatához?

Sokan talán azt gondolják, a múltra visszatekintve, hogy Kornai reformelképzelései a szocialista gazdasági rendszer megváltoztatásával kapcsolatban radikálisak voltak. A kínai értelmiségiek között különböző emberek egymástól eltérő álláspontot képviselnek ezzel kapcsolatban, és emiatt Kornai megítélése is eltérő. Pedig Kornainak a poszt-kommunista átmenettel kapcsolatos álláspontja nem radikális és nem is abszolút. 1999-ben, a Nobel-díj konferenciáján világosan kifejtette, hogy ellenez minden elszármazott, ad hoc megoldásokkal végrehajtott privatizációt. Valójában a mostani kínai gazdasági és rendszer reform kapcsán nagyon sok statisztikával kapcsolatos problémával szembesülünk. Érdemes lenne talán végiggondolni Kornai információgyűjtéssel és -feldolgozással kapcsolatos megállapításait, hiszen sokat tanulhatunk belőlük. Az alábbiakban néhány művét vizsgálom meg ilyen aspektusból.

Először is, bár *A gondolat erejével* önéletrajz, valójában a közgazdaságtan témájú szakmai műveinél sokkal jobban tükrözi egy szocialista ország közgazdászának belső világát. Ebben a könyvben a statisztikával kapcsolatos problémák három síkját írta le:

1. Hogyan kezelte az adatokat 1956 előtt, amikor gazdasági újságírással foglalkozott?
Nagyon közvetlen önkritikát gyakorolt a könyvben: elismerte, hogy az adatfelhasználás és –összehasonlítás tekintetében meglehetősen önkényes volt. Ezt azzal magyarázta, hogy abban a környezetben, amelyben a rendszer iránti fanatikus uralkodott, nem ellenőrizte alaposan az adatok forrását és nem végzett ésszerűen szükséges összehasonlításokat. Napjainkban a gazdasági híriportokat készítő újságírók vajon hogyan állnak hozzá ehhez a kérdéshez?
2. 1956 után, miután otthagya a szerkesztőséget és kutatással kezdett el foglalkozni, megváltozott az értékrendje is: már kételkedett a gazdasági helyzet megfelelő kommunikációjában. Miért a könnyűipart választotta kutatásának tárgyává? Az egyik legfontosabb szempont az volt, hogy a nehézipar és a hadiipar szoros kapcsolatban áll egymással, ezért sokszor titkosítják az adatokat. A kínai tudósok is hasonló problémákkal szembesülnek-e kutatásuk során?
3. Az adatok, amelyek a kutatóintézet rendelkezésére álltak, mind kormányzati szervektől származtak. Csak papíron léteztek, forrásuk titkos volt. Kornai hamar rájött, hogy miért.

¹ (a szerző a Dong Fang Daily nevű lap munkatársa)

Mindegyik szerv úgy állt hozzá, hogy az adatokat titkosítani kell, hiszen így egyfelől csökken a felülről jövő teljesítményi elvárás, másfelől ezzel próbálták minél több felülről jövő finanszírozást szerezni. Kornai tehát ilyen jellegű, komoly nehézségekbe ütközött, amikor a könnyűipart kutatta.

A cikk a továbbiakban a "Növekedés, hiány és hatékonyság" és "A szocialista rendszer" című műveket vizsgálta.² Az előbbiből a következő gondolatokat idézte:

- nagyon nehéz a hiánygazdaságban kvantitatív méréseket végezni, így csak közvetett módszerekkel lehetséges a hiány intenzitására következtetni,
- konfirmálja a hivatalos magyar állami statisztikának azt a megállapítását, amely szerint a szocializmusban (összehasonlítva a kapitalista rendszerrel) valóban magasabb a munkaerő aktivitási rátája

"A szocialista rendszer" még fontosabb ebből a szempontból. mert itt összegzi a szocialista rendszerben a megfigyeléssel és elemzéssel kapcsolatos problémákat:

- hiányosak vagy megbízhatatlanok az adatok, ezért nem lehet megállapítani a növekedés, valamint a termelés körülményei és a kapacitás közötti kapcsolatot,
- nem ritka a statisztika hamisítása és torzítása, (sokszor a felülről jövő nyomás következtében).

Mit tegyünk a hamis információk ellen? Kornai nagyon érdekes javaslattal állt elő³, mégpedig hogy nyilvánossá kell tenni a titkos aktákat. A *gondolat erejével* című memoárban írt erről explicit módon. Emiatt vannak tudós kollégák, akik azt gondolják, hogy a mű tükröt tart a kínai tudósok tudományos lelkiismerete és politikai öntudata torzulásának. Kornai leírta, hogy a titkos akták nyilvánosságra kerülésével nagyon sok mindenre derült fény: például hogy kik voltak a besúgók, vagy hogy jelentések készültek külföldi tudományos tevékenységeiről. Van-e a titkos aktáknak a történelmi igazságtartalma, érdemes-e velük foglalkozni? Kornai szerint nagyon fontos, hogy komolyan vegyük az újonnan feltárt információkat. Kvantitatív elemzések, beleértve a fent említett példákat is, legtöbbször civilektől származó magánjellegű információk felhasználásával keletkeztek. Természetesen figyelembe kell venni a lehetséges pontatlanságokat és torzulásokat. Felsorolt különböző forrásokat ellenőrzési és összehasonlítás céljára, például az ENSZ I. B. Kravish nevéhez fűződő International Comparison Programja (ICP), a CIA becslései (1989), amelyek meglehetősen megbízhatóak, T. P. Alton kelet-európai jövedelmi adatai, vagy a Világbank statisztikai adatai. De Kornai óvatos a nyugati kutatók becsléseivel is. Szerinte mindenképpen alá kell vetni céltudatos vizsgálatnak. Ez egy nagyon fontos megállapítás a részéről.

Nagyon alaposan igyekeztem összegyűjteni a statisztikával kapcsolatos elméleti és gyakorlati tudást a fent említett három műből. A szándék és a kérdésfeltevés egyértelmű: ennyi évvel a Kornai-művek születése után, vajon még mindig tartogatnak-e számunkra fontos tanulságokat a gazdasági átalakulás és statisztika terén?

Fordította Hu Shenshen

² Az itt következő, dőlt betűkkel szedett részben a fordító -- szó szerinti teljes fordítás helyett -- röviden összefoglalja a recenzió itt következő részének mondanivalóját.

³ A recenzens itt téved. Ezzel a javaslattal nem Kornai állt elő, bár ő is helyeselte. (A honlap szerkesztőjének megjegyzése.)